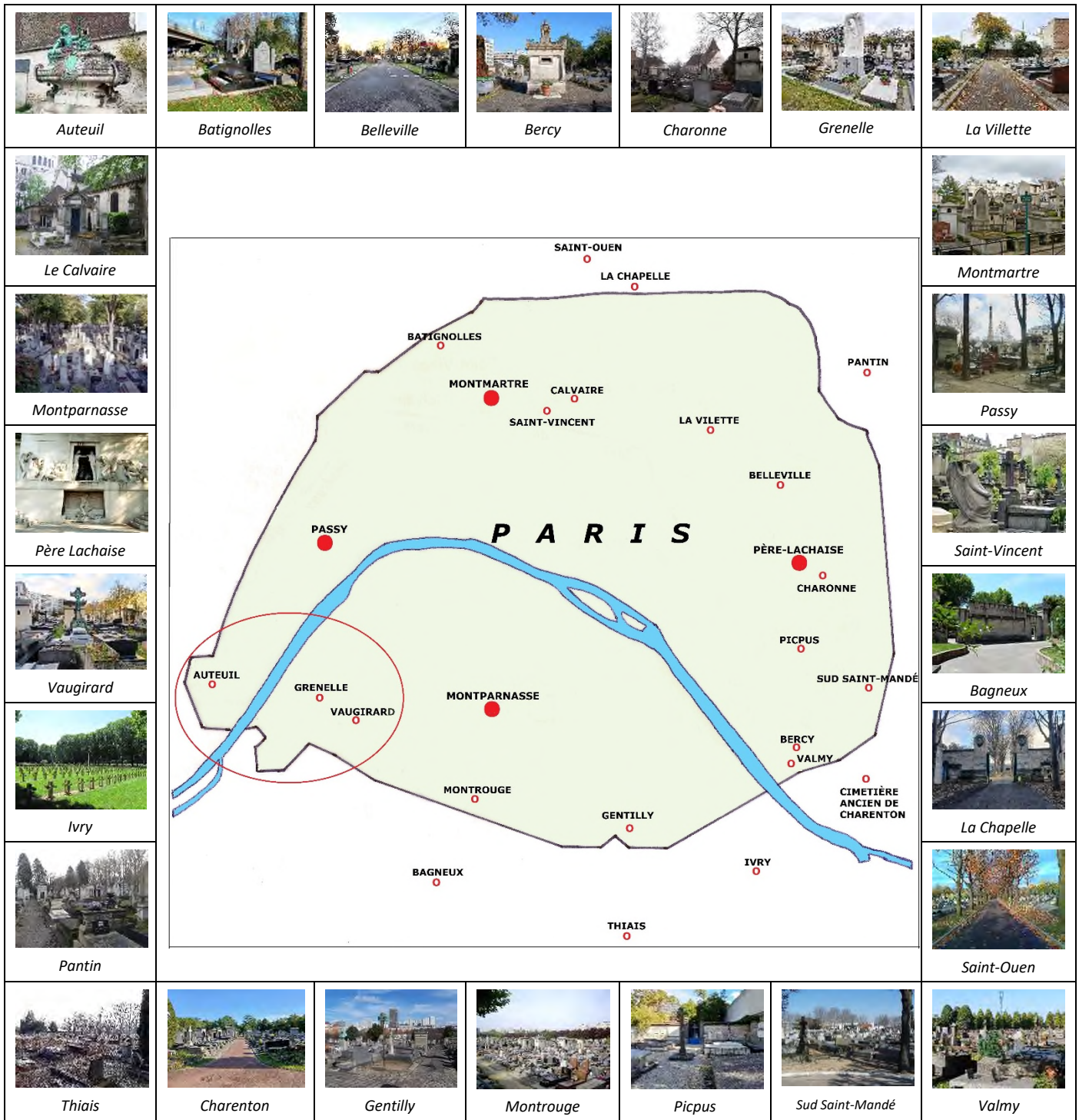

SPECIAL 16 - FRANK MUTTER & RINDERT BROUWER

DE BEGRAAFPLAATSEN VAN PARIJS

DEEL 16.4 - VILLE DE PARIS - INTRA MUROS : ZUID-WEST

- CIMETIÈRE D'AUTEUIL
- CIMETIÈRE DE VAUGIRARD
- CIMETIÈRE DE GRENELLE

1. CIMETIÈRE D'AUTEUIL

een stukje geschiedenis

De eerste begraafplaats in het dorp Auteuil was verbonden met de kerk, die in de 11^e eeuw werd gebouwd, in de 14^e eeuw herbouwd en daarna verschillende malen vergroot. Het enige overgebleven restant van de oude begraafplaats is een obelisk op het plein voor de kerk. Omdat de oude begraafplaats te klein was geworden, werd deze in 1793 verplaatst naar de huidige locatie.

De begraafplaats werd in 1800 officieel geopend door de stichter ervan, de burgemeester van de gemeente Auteuil, Pierre-Antoine Benoist. In de jaren 1843 en 1847 vonden er een aantal uitbreidingen plaats. Toen Auteuil in 1860 door Parijs werd geannexeerd, werd ook de begraafplaats deel van de *Ville de Paris* en kwam te liggen in het 16de arrondissement.

hoofdingang Cimetière d'Auteuil

Op een oppervlakte van 0,72 ha bevinden zich meer dan 1200 graven en een tiental prachtige bomen. Er zijn geen originele graven meer over, maar de stichter, Pierre-Antoine Benoist, burgemeester van Auteuil, ligt er sinds 1816 begraven. Het werd korte tijd gebruikt voor tijdelijke en gratis begrafenissen van inwoners van het 16e arrondissement, maar werd in 1870 gesloten. Tegenwoordig worden er alleen nog permanente

concessies verleend.

Ondanks de bescheiden omvang van 72 are bevat de begraafplaats een aanzienlijk aantal graven en kapellen waar vooraanstaande figuren begraven liggen. Schrijvers, musici, schilders, kunstenaars en geleerden zoals Paul Dalloz, Charles Gounod, Gavarni en Pierre Granier-Deferre liggen begraven rond het graf van Voltaires vriendin, Madame Helvétius.

enkele impressies

Het Cimetière d'Auteuil is een minder bekende, maar sfeervolle plek die de rijke geschiedenis van de westelijke rand van Parijs weerspiegelt. Het is gelegen in een chique, rustige woonwijk ver weg van de drukte. Het chique is ook terug te vinden in veel fraaie grafmonumenten. Des-

ondanks ademt de begraafplaats een kleinschalige bijna dorpse sfeer in vergelijking met de grote Parijse begraafplaatsen.

Het oudste deel (5e divisie) wordt beschaduwd door een dozijn kastanjabomen, esdoorns en dennen.

interessante graven om esthetische redenen

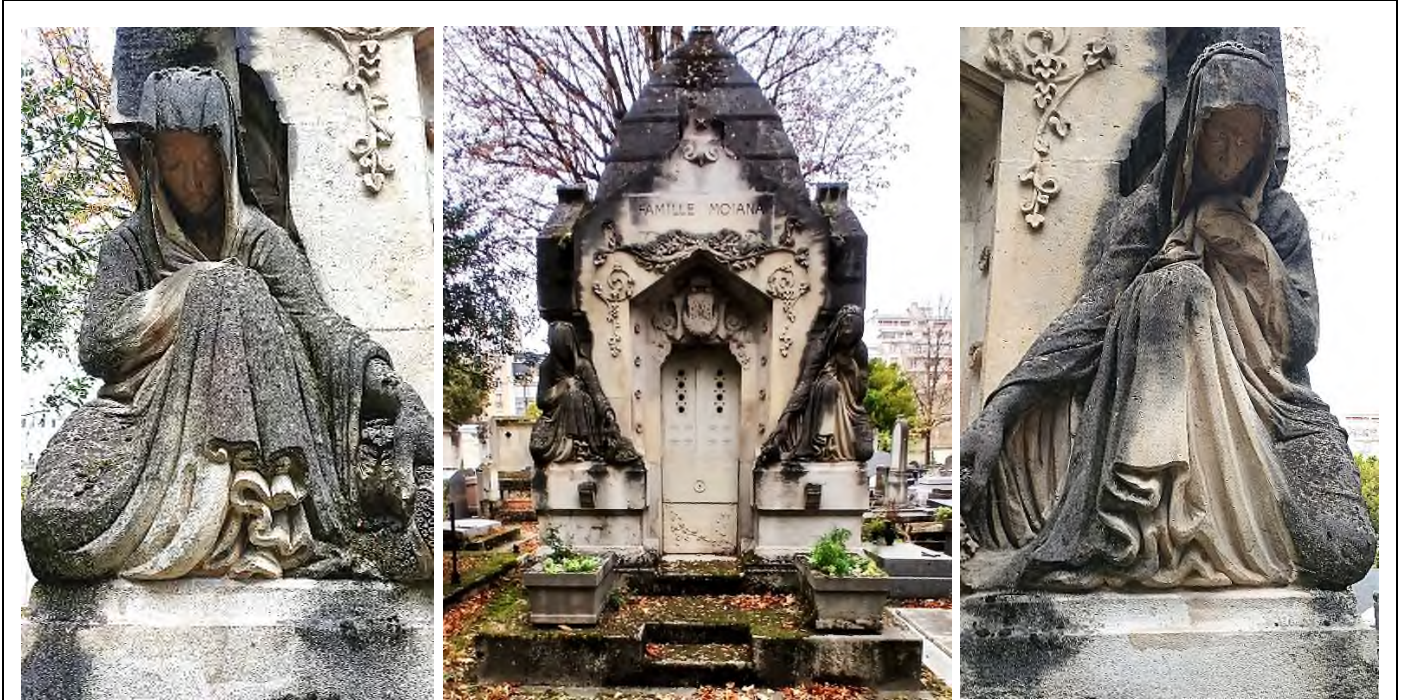
Ook al is de begraafplaats klein, toch bevat het een zeer groot aantal interessante graven, hetzij om esthetische redenen, hetzij vanwege de bekendheid van de overledene.

Wat de esthetiek betreft, er staan een paar prachtige grafmonumenten, waarvan er vooral een drietal opvallen.

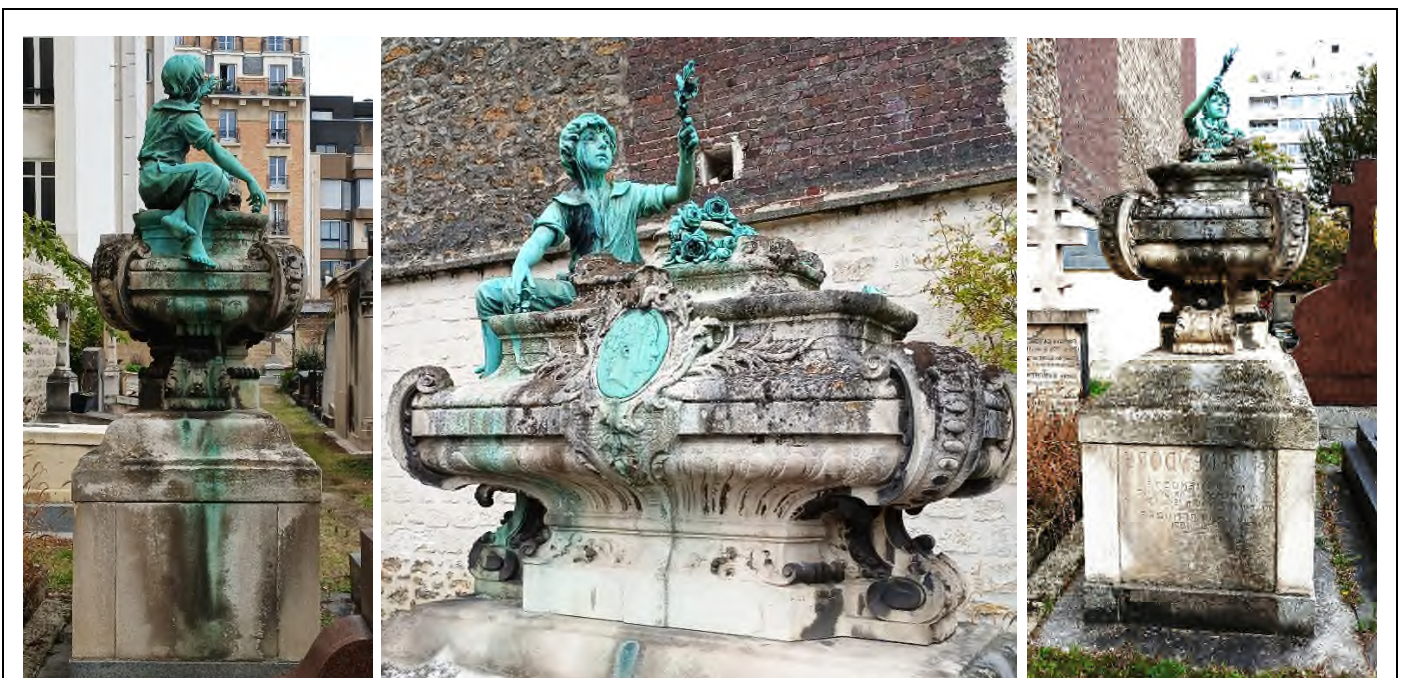
- In de 6^e divisie staat de massieve grafkapel van de familie Moïana, die aan de voorkant bewaakt wordt door twee stenen pleureuses. Het is een werk van de Franse beeldhouwer Vital Gabriel Dubray (1813-1892).

- Op het grafmonument van het echtpaar Berendorf in de 2e divisie zit bovenop een bronzen jongetje. Het monument wordt wel vergeleken met een 'bonbonnière'. Het is een werk van Anatole de Vassalot.

- Aan de zijkant van de familiekapel F. Languet heeft een beeldhouwer zich kunnen uitleven in de uitbeelding van een gedrapeerde doek. Het gordijnmotief (draperie) is een klassiek element in de funeraire kunst en symboliseert vaak de scheiding tussen het leven hier en het hierna.

Famille Moïana

Famille Berendorf

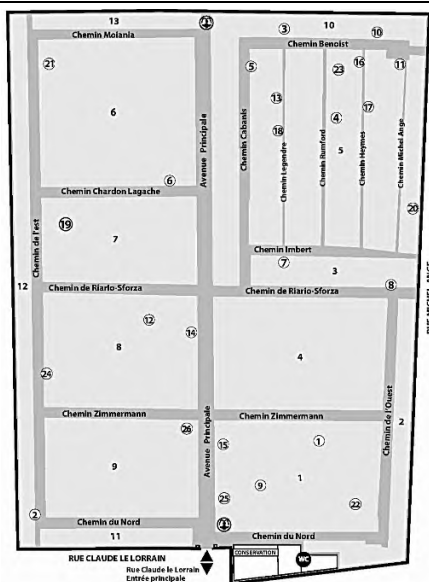

Famille F. Languet

(Bekende) personen die er begraven liggen

Er zijn op de begraafplaats van Auteuil een aanzienlijk aantal graven en kapellen, waar vooraanstaande figuren begraven liggen. Schrijvers, musici, schilders, kunstenaars, geleerden en andere

lokale en nationale persoonlijkheden. Het zijn veel burgerlijke families of kunstenaars die in staat waren dergelijke monumenten op hun graf te laten bouwen.

Sépultures des personnalités les plus demandées

1 AGUADO Arthur (1741-1816) chambellan de Napoléon III (Div.1)	14 GAVARNI Paul (1804-1866) peintre et écrivain (Div.8)
2 BASSOMPIERRE Jean (1914-1948) maréchal de France (Div.12)	15 GOUNOD Charles (1818-1893) compositeur (Div.1)
3 BENOIT Pierre (1741-1816) maire du village d'Auteuil qui inaugura le cimetière (Div.10)	16 HELVETIUS Anne (1720-1800) femme de lettres (Div.4)
4 BURGART Marie-Louise (1894-1991) (DEMAZIS Orane) actrice (Div.5)	17 HEYMES Pierre (1776-1842) général, aide de camp du roi Louis-Philippe (Div.5)
5 CABANIS Georges (1757-1808) médecin, philosophe, sénateur de l'Empire (Div.5)	18 LEGENDRE Adrien (1752-1833) géomètre, mathématicien (Div.5)
6 CARPEAUX Jean-Baptiste (1827-1875) peintre et sculpteur (Div.6)	19 PRÉJEAN Albert (1894-1979) acteur (Div.7)
7 CHARDON LAGACHE Pierre (1809-1893) négociant, fondateur d'une maison de retraite Paris 16 ^e (Div.3)	20 ROBERT Hubert (1733-1808) peintre et sculpteur (Div.35)
8 CHARLOTVALDIEU Pierre résistant (Div.3)	21 ROUSSEL Louis (1825-1897) fondateur de l'œuvre des Orphelins Apprentis d'Auteuil et abbé (Div.6)
9 DALLOZ Paul (1829-1887) éditeur (Div.1)	22 SOULÈS Georges (1907-1986) (Raymond Abellio) écrivain (Div.1)
10 DESETANG Augustin Avocat (Div.10)	23 THOMPSON Benjamin (1753-1814) (comte Rumford) physicien américain (Div.5)
11 FOLLEREAU Raoul (1903-1977) père de la fondation contre la lèpre (Div.5)	24 VILLEMESANT DE Hippolyte (1810-1879) fondateur du Figaro (Div.8)
12 GANCE Abel (1889-1981) cinéaste (Div.8)	25 YVON Adolphe (1817-1893) peintre d'histoire (Div.1)
13 GRANIER-DEFERRE Pierre (1927-2007) cinéaste (Div.5)	26 ZIMMERMANN Pierre (1785-1853) compositeur, pianiste (Div.9)

Jean Bassompierre
maarschalk van Frankrijk

Abbé Louis Roussel
stichter weeshuis/school

Charles Gounod
componist

Hippolyte de Villemessant
stichter Le Figaro

Cimetière d'Auteuil - informatie

adres: **Cimetière d'Auteuil**, 57, rue Claude-Lorrain, Paris 16e arrondissement

open: 16 maart - 5 nov.: ma-vr 8.00 u - 18.00 u / za 8.30 u - 18.00 u / zo 9.00 u - 18.00 u

6 nov. - 15 maart: ma-vr 8.00 u - 17.30 u / za 8.30 u - 17.30 u / zo 9.00 u - 17.30 u

metro: 9 Exelmans

2. CIMETIÈRE DE VAUGIRARD

een van de oudste nog actieve begraafplaatsen van Parijs

Cimetière de Vaugirard, gelegen aan de Rue Lecourbe 320 in het 15e arrondissement van Parijs, opende zijn poorten in 1787 (op het informatiebord bij de ingang in 1798!) ter vervanging van parochiebegraafplaats St. Lambert door de groeiende bevolking van het dorp Vaugirard.

In feite is deze begraafplaats de derde van Vaugirard, want tussen 1784-1824 was er na het verbod op begraven in kerken en op binnenstedelijke begraafplaatsen een tweede begraafplaats in de buurt aangelegd voor inwoners van de linker-oever. Deze was in 1810 al vol en werd in 1824 geruimd, waarbij veel graven overgebracht wer-

den naar andere begraafplaatsen, vooral naar het cimetière de Montparnasse, dat werd geopend in 1824.

Evenals alle andere dorpen, werd ook Vaugirard en zijn begraafplaats in 1860 door de stad Parijs geannexeerd. Oorspronkelijk besloeg het slechts een smalle strook land die tussen 1798 en 1853 werd verbreed tot zijn huidige bescheiden omvang van 1,59 hectare.

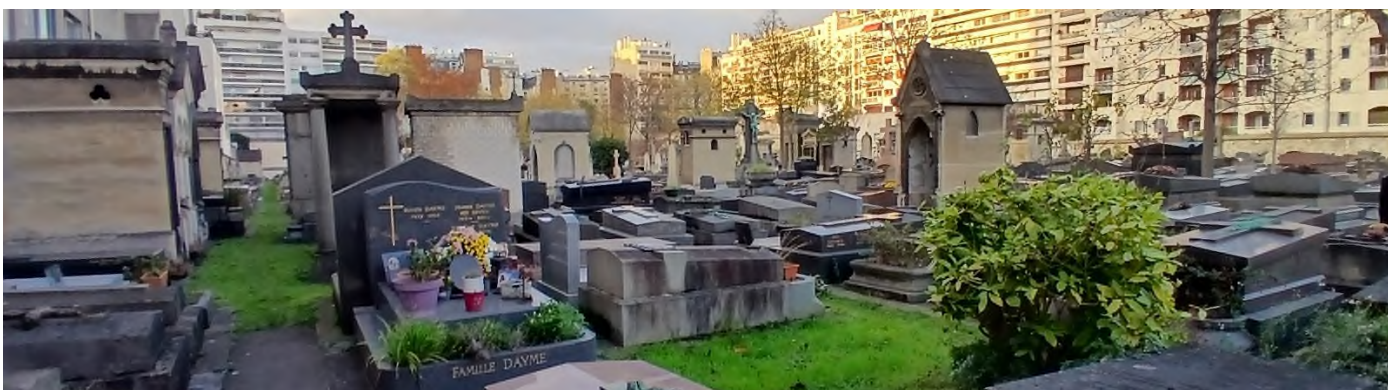
Na de annexatie werd het uitsluitend voor eeuwigdurende concessies voorbehouden. De langwerpige begraafplaats is rondom ingesloten door bebouwing.

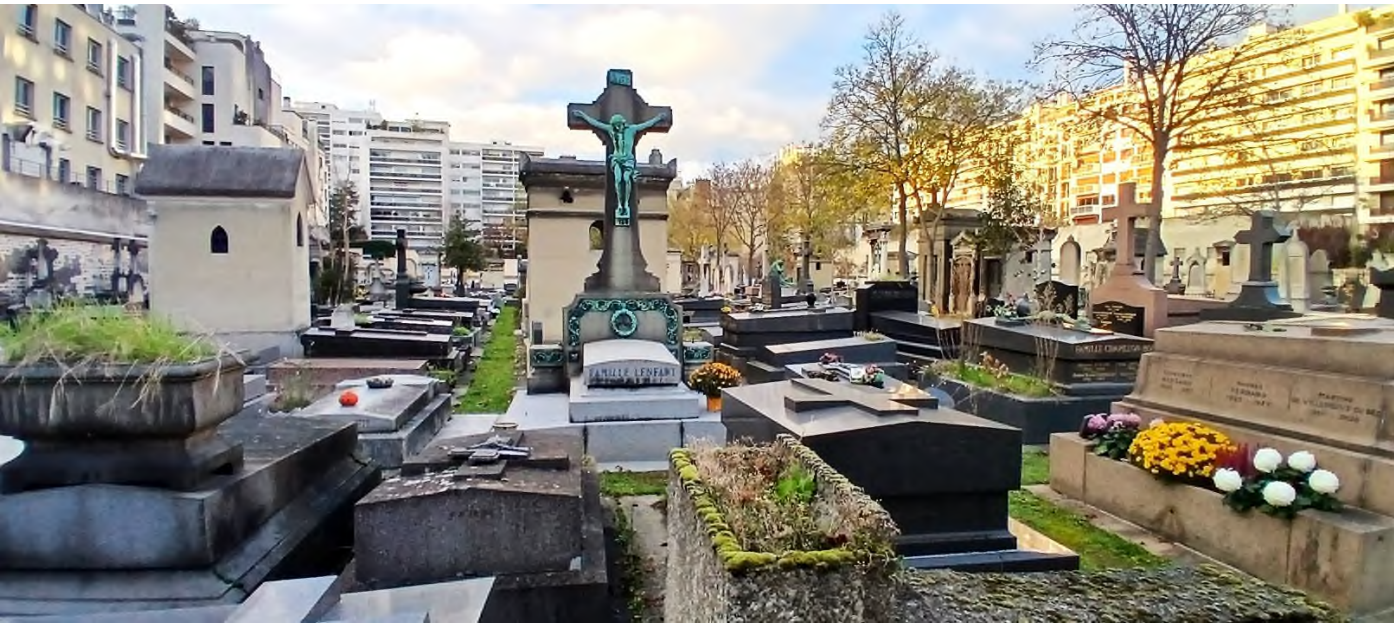
Vandaag de dag biedt de begraafplaats een oase van rust in de drukke stad. Er zijn ongeveer 3000 graven, dicht opgepakt in strakke rechte rijen, gerangschikt langs een met bomen omzoomde laan. Er staan 95 bomen van 17 verschillende soorten, zoals esdoorns, kastanjebomen, platanen, lindebomen en andere loofbomen. Op de begraafplaats staan een aantal fraaie

kunstwerken en er liggen een aantal bekendheden, waarvan de een (zeker voor ons) nog onbekender is dan de ander.

In 1882 werd aan het uiteinde een groot militair perceel toegevoegd voor de gestorven inwoners van Les Invalides (tehuis voor oud-soldaten). Later werden er de slachtoffers van beide Wereldoorlogen aan toegevoegd.

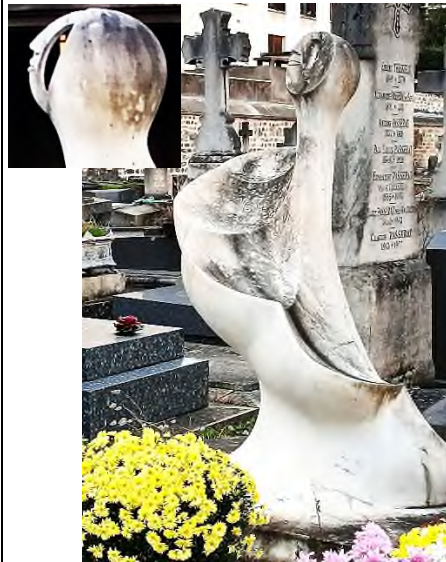
enkele impressies

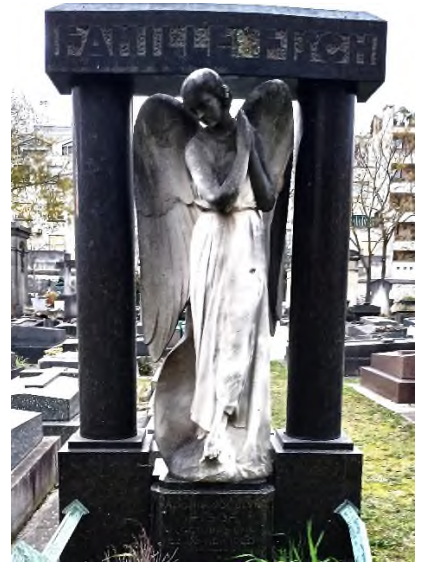
kunstwerken

*Anthony Cottés (1871-1915)
sculptuur van Raymond Sudre*

*Michel Baroin (1930-1987)
modern beeld van Pellan*

*Famille Fisch
sculptuur van Jean Joachim*

*George Jacquin (1910-1997)
bronzen vrouwenbeeld*

*Ferdinand Monier (1826-1894)
buste van Léon-Ernest Drivier*

*Famille Attenni
2 medaillons + marmereen beeld*

*Famille Luginbuhl
bronzen bas-reliëf van Botinelly*

*Helène Dumas (1896-1995)
art nouveaugraf van Eugène Vallin*

*Henri Giraud (1880-1942)
bronzen bas-reliëf portret*

militair ereveld

De Dôme des Invalides is nu vooral bekend vanwege het graf van Napoleon bevindt. Maar het Hôtel des Invalides werd tussen 1671-1676 op bevel van Lodewijk XIV gebouwd als militair hospitaal en tehuis voor oorlogsveteranen en invalide soldaten. De overleden oorlogsveteranen in Parijs werden oorspronkelijk begraven in de crypte van de *Église Saint-Louis-des-Invalides*, de soldatenkerk van het complex. Door de eeuwen heen werden ook veteranen op nabijgelegen begraafplaatsen in Parijs begraven wanneer de capaciteit van de crypten ontoereikend was. Na de stichting in 1824 van het Cimetière de Montparnasse werden ze daar begraven. In 1882 werd aan het uiteinde van het Cimetière de Vaugirard

in de divisies 15 t/m 18 een groot militair ereveld toegevoegd voor de gestorven inwoners van Les Invalides. Later werden er de slachtoffers van beide Wereldoorlogen aan toegevoegd.

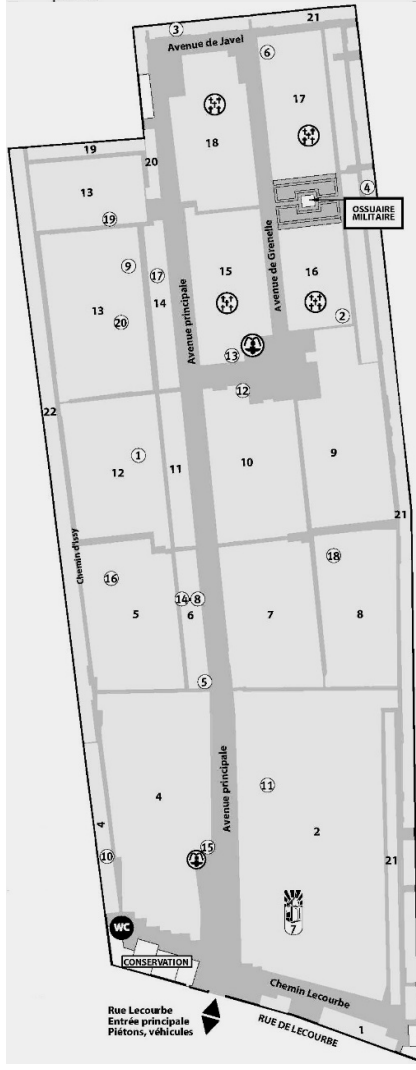
Er zijn 481 graven voor *les morts pour La France*, evenals een ossuarium van *l'Institution Nationale des Invalides*. Tevens werd er een *Monument aux Invalides* opgericht. Het heeft de vorm van een piramidale obelisk en is versierd met militaire symboliek, waaronder een zwaard en een laurierblad. Op de zijden bevinden zich plaquettes van rood en zwart gespikkeld graniet. Deze bevatten zowel een grafscript als de namen van 48 oorlogsinvaliden die in de bijbehorende ossuarium zijn bijgezet.

(Bekende) personen die er begraven liggen

Sépultures des personnalités les plus demandées

- 1 **BAROIN Michel** (1930-1987) (Div.12)
président de la FNAC
- 2 **BETTANNIER Albert** (1851-1932) (Div.16)
peintre
- 3 **BIANCIOTTI Hector José** (1930-2012) (Div.21)
journaliste, écrivain
- 4 **BOYER Jean-Baptiste** (1783-1839) (Div.21)
sculpteur
- 5 **CHÉRIOUX Adolphe** (1857-1934) (Div.6)
président de conseil de paris
- 6 **CORNETTE Chanoine** (1860-1936) (Div.17)
cofondateur avec le père Sevin des scouts de France
- 7 **COTTES Antony** (1871-1915) (Div.2)
commandant, mort au combat
- 8 **DANIÉLOU Jean** (1905-1974) (Div.6)
cardinal et théologien (inhumé avec Henri de Lubac n°14)
- 9 **DOUMER Paul** (1857-1932) (Div.13)
président de la République
- 10 **ESCHARD Paul** (Div.4)
général
- 11 **FRIEDMANN Jacques** (1932-2009) (Div.2)
haut fonctionnaire
- 12 **GAUDREAU Jean** (Div.10)
abbé
- 13 **GROULT D'ARCY Hector** (1760-1843) (Div.15)
abbé
- 14 **LUBAC de Henri** (1896-1991) (Div.6)
cardinal (inhumé avec Jean Daniélou n°8)
- 15 **MARETTE Jacques** (1922-1984) (Div.4)
homme politique
- 16 **MORTENOL Sosthène** (1859-1930) (Div.5)
commandant
- 17 **ROLLET Henri** (1860-1934) (Div.14)
avocat (à l'initiative des tribunaux pour enfants)
- 18 **SAKALAKIS Pierre dit SAKA** (1921-2010) (Div.8)
compositeur, animateur
- 19 **SCAMARONI Jules** (1890-1938) (Div.13)
préfet
- 20 **VIMONT Thérèse** (1893-1972) (Div.13)
peintre

Er zijn op de begraafplaats een aantal groeperingen te onderscheiden.

• Er is een 'massagraf' met de tekst: *Onder deze steen werden in 1857 de resten van de gelovigen bijgezet, die begraven waren in de oude kerk van Saint-Lambert, gebouwd in 1342, in 1854 gesloopt en vervangen door de huidige kerk.*

• Er zijn een groot aantal religieuze congregatiegrafkelders, zoals *les filles de la charité de Saint-Vincent-de-Paul* (zie foto).

• En er liggen nogal wat leden van Franse royalistische extreemrechtse groeperingen, o.a. van de *Action Française*, die over het algemeen gewelddadig zijn gestorven.

'massagraf'

zustercongregatie

Jacques Marette (1922-1984)

Generaal Paul Echard (1880-1961)

Chanoine Cornette (1860-1936)

Jean-Baptiste Boyer (1783-1839)

Abbé Groult d'Arcy

Pierre Sakalakis (1921-2010)

Albert Bettannier

Cimetière de Vaugirard - informatie

adres: **Cimetière de Grenelle**, 320, rue Lecourbe, Paris 15e arrondissement

open: 16 maart - 5 nov.: ma-vr 8.00 u - 18.00 u / za 8.30 u - 18.00 u / zo 9.00 u - 18.00 u

6 nov. - 15 maart: ma-vr 8.00 u - 17.30 u / za 8.30 u - 17.30 u / zo 9.00 u - 17.30 u

metro: 8 Lourmel

NB. 1 km verderop ligt **Cimetière de Grenelle**

3. CIMETIÈRE DE GRENELLE

en stukje geschiedenis

Cimetière de Grenelle is een begraafplaats van 64 are aan de rue Saint-Charles in Grenelle, in het 15e arrondissement van Parijs, opgericht in 1835 en in 1860 bij de stad Parijs gevoegd.

In de middeleeuwen was de Grenelle-vlakte een terrein behorend tot de abdijen van Saint-Germain-des-Prés en Sainte-Genève. Tijdens de Franse Revolutie werd het uitgestrekte gebied, dat toen braak lag, nationaal bezit. In 1824 werd een groot deel ervan als één geheel verkocht aan Léonard Violet. Deze slimme zakenman, een van

de voorlopers van onze projectontwikkelaars, bracht er huizen, straten en pleinen tot leven en creëerde zo het dorp Grenelle. Voordat de snelgroeiende nederzetting een eigen begraafplaats had, maakte het dorp nog gebruik van de nabijgelegen begraafplaats van Vaugirard. Maar in januari 1835 werd een stuk grond voor de eigen doden gekocht en in gebruik genomen, vijf jaar nadat het kleine gehucht Grenelle, dat tot dan toe deel uitmaakte van het dorp Vaugirard, een zelfstandige gemeente was geworden.

in de verte de Eiffeltoren

Op weg naar de ingang van de begraafplaats van Grenelle zie je in de verte de Eiffeltoren staan. Na de entree zie je op de begraafplaats aan de linkerkant over de muur een stel gekleurde puntmutsen. Het blijkt te gaan om *Les Étincelles du Palais de la découverte* (de vonken van het ontdekkingspaleis), dat zich ronkend presenteert als: *Wil je kennis maken met de wetenschap? Bij Les Étincelles, in het hart van het 15e arrondissement van Parijs, neem deel aan interactieve presentaties, tril op het ritme van spectaculaire*

hoofdingang Cimetière de Grenelle

demonstraties, ontmoet gepassioneerde onderzoekers en bezoek de sterren in het Planetarium. Ondanks de ligging in een voorstedelijke omgeving heeft de begraafplaats zijn landelijke karakter behouden. Deze begraafplaats heeft maar circa duizend graven. Men kan er zo'n zestig kastanjabomen bewonderen, daterend uit het begin van de vorige eeuw, en die vanaf boven gezien een immens levend kruis vormen. Er zijn geen prestigieuze namen te vinden en maar een paar monumenten.

enkele impressies

verwaarlozing en verval

CONCESSION A PERPÉTUITÉ N° 887-998 ANNEE 1877

Geregeld zie je ergens op een graf de vermelding *concession à perpétuité* (eeuwigdurende concessie). Dat komt veel voor op de Parijse begraafplaatsen. Enerzijds betekent dat het behoud van veel funeraire cultuur, anderzijds kan dat ook lei-

den tot verval van monumenten en verwaarlozing van beplanting. Families zijn te oud, verhuisd of uitgestorven, waardoor graven niet meer worden bezocht en onderhouden. Ook op deze begraafplaats zie je daarvan voorbeelden.

(Bekende) personen die er begraven liggen

Op de begraafplaats van Grenelle zijn nauwelijks bekende personen begraven. De grafmonumenten bestaan hoofdzakelijk uit graftombes en enkele kapellen. Eén van de grafkapellen is van de familie Violet, de voormalige eigenaar van de grond en de stichter van het dorp Grenelle.

Maar Léonard Violet zelf zou niet in deze grafkapel zijn bijgezet, maar waarschijnlijk op Cimetière de Père Lachaise zijn begraven.

Er staan slechts twee prachtige grafmonumenten en wel op de graven van de families Schmid en Rémondot.

Sépultures des personnalités les plus demandées

- ① **BOURGEOIS Georges** (1884-1921) (Div.6)
artiste de l'Opéra comique
- ② **COUDOURE Louis** (1896-1929) (Div.7)
aviateur
- ③ **DÉFOSSÉ Adolphe** (1855-1922) (Div.5)
député du Nord (1914-1919)
- ④ **DE LEEUW Charles** (1883-1977) (Div.9)
(dit Valmoral) chanteur d'Opéra lyrique
- ⑤ **FAUCK François** (1911-1979) (Div.4)
peintre paysagiste
- ⑥ **MADÉLIN Louis** (1871-1956) (Div.5)
historien, député des Vosges
- ⑦ **MARTIN Léonard** (1847-1920) (Div.1)
architecte
- ⑧ **MONGE Jean** (1916-1991) (Div.2)
architecte poitevin (musée Sainte-Croix à Poitiers)
- ⑨ **PIERRE Julien** (1901-1926) (Div.9)
musicien
- ⑩ **RÉMONDOT Marius** (1867-1921) (Div.4)
sculpteur
- ⑪ **RICCI Giorgio** (1911-1996) (Div.7)
architecte
- ⑫ **SCHMID Henri** (1872-1927) (Div.3)
sculpteur
- ⑬ **VIOLET Léonard** (1791-1881) (Div.10)
fondateur du quartier Grenelle, entrepreneur

*Léonard Violet
stichter Grenelle*

*Charles de Leeuw
operazanger*

*François Fauck
landschapsschilder*

*Henri Schmid
beeldhouwer*

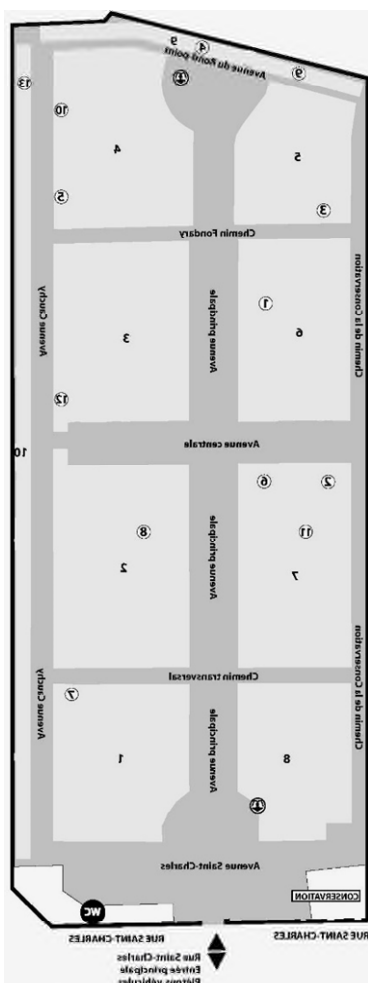

*Marius Rémondot
beeldhouwer*

Beide beeldhouwers, die op hun familiegraf een meesterwerk creëerden, waren zwagers van elkaar. Ze waren getrouwd met de zussen Joséphine en Jeanne Schmitz. De graven van hun schoonouders liggen in de buurt.

- Henri Schmid (1872-1927) maakte op het familiegraf een bronzen beeldengroep: een vrouwelijke engel (zijn vrouw) die hun vierjarige zontje, **René Schmid** (1901-1905), naar de hemel draagt. De originaliteit van het monument schuilt in de hemelse wolk die uit het graf opstijgt en waarop de figuren staan.

- Marius Rémondot is de maker van de witte marmeren pleurante die dit familiegraf siert.

Cimetière de Grenelle - informatie

adres: **Cimetière de Grenelle**, 174, rue Saint-Charles, Paris 15e arrondissement

open: 16 maart - 5 nov.: ma-vr 8.00 u - 18.00 u / za 8.30 u - 18.00 u / zo 9.00 u - 18.00 u

6 nov. - 15 maart: ma-vr 8.00 u - 17.30 u / za 8.30 u - 17.30 u / zo 9.00 u - 17.30 u

metro: 8 Lourmel